

Joris-Karl Huijsmans in Tilburg

Een schets van C.C. Huijsmans

Rückert, Ruigvoorn en de stadhuisplannen

IJzertijd in het Leijdal

Tilburg kort

Tijdschrift voor
geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt vier maal per
jaar.

Jaargang 6, nr. 3
juni 1988

ISSN: 0168-8936

Uitgave
Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed
K.v.K. S 096029

Redactie
Henk van Doremalen
Ronald Peeters

Stukken voor de redactie
te zenden aan redactie-
secretariaat
t.a.v.
Ronald Peeters
Montfortanen-
laan 96,
5042 CX Tilburg.

Abonnementen
Jaarabonnement
f 27,50
instellingen en bedrijven
f 32,50
Losse nummers
verkrijgbaar in de
boekhandel.
Abonneren door
overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurgoed,
Beeklaan 57,
5032 AB Tilburg.

Gironummer 5625554
AMRO-bank rek.nr.
42.81.63.343
onder vermelding van
'abonnement 1988'

Foto's
Gemeentearchief
Tilburg, tenzij anders
vermeld.

Druk
Drukkerij Pabo Print b.v.
Tilburg

Ten geleide

Met dit nummer bestaat Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur vijf jaar. Geen reden om onszelf op de borst te kloppen, wel een moment om even bij stil te staan. Met het verdwijnen van het jaarboek de Lindeboom en het heemkunde tijdschrift Actum Tilliburgis is 'Tilburg' het enige lokaal-historische tijdschrift in de stad. Los van wat uitvoeriger uitgaven die als boekwerk verschijnen is een tijdschrift onontbeerlijk om op korte termijn onderzoeksresultaten voor een groter publiek te presenteren. 'Tilburg' kiest daarbij voor een aanpak waarbij zowel inhoud, illustraties als vormgeving van belang zijn.

In de vijf jaar van zijn bestaan verschenen in 'Tilburg' 152 bijdragen van 40 verschillende auteurs. Er werden 21 nummers uitgegeven waaronder 6 themanummers. De speciale themanummers werden in grote getale afgezet, de 'normale' nummers bleven in het algemeen voorbehouden aan de paar honderd abonnees die het tijdschrift kent.

In dit nummer verschijnt een bijdrage van Jef van Kempen over de recentelijk sterk in de belangstelling staande schrijver Joris-Karl Huijsmans. Van Kempen vertaalde 'Un Campement de Bohémiens' van J.K. Huijsmans, dat zich in Tilburg afspeelt. Daarnaast geeft hij informatie over het verblijf van de schrijver in Tilburg. Ad Willemen, tekenleraar aan de R.S.G. Willem II, houdt zich bezig met één van zijn voorgangers C.C. Huijsmans, oom van de schrijver en tekenleraar van Vincent van Gogh.

Paul van de Sande publiceert het eerste deel van zijn studie over de stadhuisplannen die Rückert en Ruigvoorn hadden in het tweede decennium van deze eeuw. Frans van Nunen en Johan Hendriks schrijven over oude bewoningssporen in het grensgebied Tilburg — Goirle. In 'Tilburg Kort' ondermeer een bespreking door Fons Plevoets van de biografische studie over Dr. Hendrik Moller.

De redactie

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van Van Raak B.V., Vollenhoven Groot-Olie B.V. en Melis Gieterijen B.V.

Inhoud

Joris-Karl Huijsmans in Tilburg Jef van Kempen	72
Een schets van C.C. Huijsmans Ad C.J.M. Willemen	78
Rückert, Ruigvoorn, en de plannen tot uitbreiding van het stadhuis I Paul van de Sande	81
IJzertijd in het Leijdal: wonen en werken aan de boorden van een kabbelende beek Johan Hendriks en Frans van Nunen	87
Tilburg kort	91

Een schets van C.C. Huijsmans

Ad C.J.M. Willemen*

Twee jaar voor ik er (naast Arthur Le Mire) als part-time tekenleraar zou gaan werken, heeft het Willem II-lyceum¹⁾ aan de Ringbaan-Oost, zeer feestelijk zijn honderdste verjaardag gevierd: 1866-1966. Het zou nog ruim tien jaar duren voor er bij mij enige interesse ging groeien voor de eerste tekenleraar aan deze school: C.C. Huijsmans. Rector J. Vaissier heeft hem dan al eer bewezen, door een van de twee tekenzalen in het nieuwe gebouw aan de Nieuwe Goirleseweg²⁾ naar hem te noemen. De andere werd Vincent van Goghzaal gedoopt.

Wie is Constant Cornelis Huijsmans?

Als telg van een kunstzinnige familie werd hij in Breda op nieuwjaarsdag 1810 geboren.

In navolging van zijn vader gaat hij in Antwerpen, maar daarna ook nog in Parijs studeren. Toevallig zijn er in Parijs dan twee nederlandse schilders belangrijke leraren: Ary Scheffer en de Tilburger Cornelis van Spaendonck.

Zijn vader, Jacobus Carolus Huijsmans, die voornamelijk landschappen fijschildert, voerde vanaf 1825 de directie van het Bredaas Stads Teeken Instituut en werd tekenleraar aan de Koninklijke Militaire Academie (KMA), even na de oprichting in 1828.

Als oudste zoon moest Constant in 1837 de baantjes van zijn blindgeworden vader overnemen. Hij werd uit Parijs teruggeroepen, waar hij juist aardig succes met zijn schilderijen begon te krijgen. De KMA zou in die dagen, mede door Constant Huijsmans, uitgroeien tot een centrum van cultuur in Noord-Brabant³⁾. Met collega's als de dominee opa Vincent van Gogh, vader en zoon J. Bosscha, dr. Jan Wap, dr. P.J. Veth en de te-

kenleraren Frederik Huygens en Izaak Schouman.

Als dertigjarige gaf Constant Huijsmans zijn eerste teken(-voorbeelden-) methode uit. *'Het landschap'*, toentertijd een zeer moderne leercursus in het potloodtekenen werd een bestseller. De zojuist gestarte kunsthandel van oom Vincent van Gogh in 's-Gravenhage tekent erop in, evenals kunsthandel Borzo in 's-Hertogenbosch en Tjeenk Willink in Zwolle. Ook worden er een tiental verscheept naar Batavia en naar Port Natal in Zuid-Afrika. Elf jaar nadat Constant Huijsmans als succesvolle jonge kunstschilder uit Parijs vertrokken was, wordt, in het revolutiejaar 1848, zijn petekind Charles Marie George Huijsmans⁴⁾ geboren, de enige zoon van zijn broer Victor Godfried, die in Parijs getrouwd was met Malvina Badin.

Tekenmethode

Constant Huijsmans is in deze tijd druk bezig aan zijn volgende tekenmethode, die onder de naam *'Grondbeginselen der Teekenkunst, eene theoretische en practische Handleiding om het teekenen grondig te leeren'* in 1852 in Amsterdam zal verschijnen.

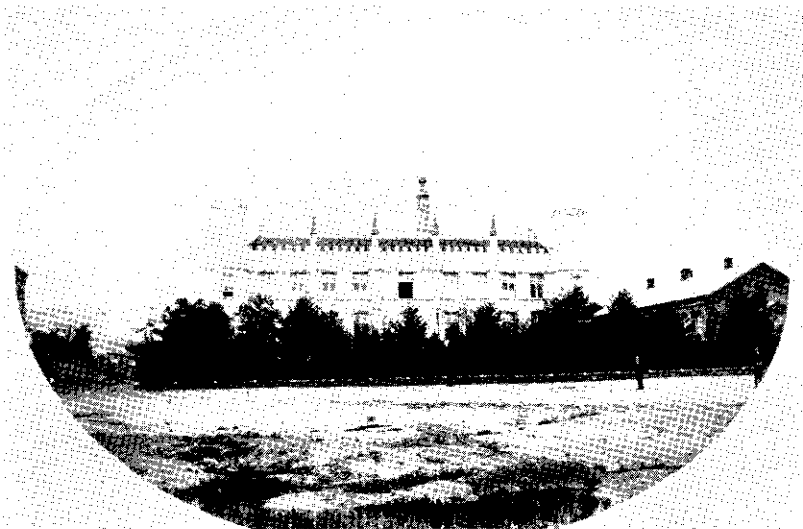
Door deze publikatie zal hij niet alleen lid worden van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam, maar ook bijvoorbeeld lid van de examencommissie van de Stads Teekenschool in Bergen op Zoom. In deze commissie ontmoet hij als collega Henri J. van Tulder, onder wie enkele jaren eerder het oude Neo-classicistische gemeentehuis⁵⁾ in Tilburg is gebouwd. Daarna publiceert hij, in 1853, voor de eerste keer in De Gids: *'De kunstbeschaving van den nijverheidsstand en de middelen om haar te bevorderen'* (p. 583-617). Er zullen nog twee publikaties volgen⁶⁾.

Hij trouwt in 1854 met Louise Kerstens, die echter al een halfjaar later komt te overlij-

Afb. 1 Constantijn Cornelis Huijsmans (1810-1886) (Collectie K.M.A. Breda).

*) Ad Willemen (1941) is tekenleraar aan de rijksscholingengemeenschap Koning Willem II, docent aan de Academie in Breda en actief als beeldend kunstenaar.

Afb. 2 De achterzijde van de 'Rijks Hogere Burgerschool Koning Willem II' kort na de opening in 1866 (Collectie Gemeentearchief Tilburg).

den. Anderhalf jaar later, op 26 juni 1856 overlijdt ook zijn eenenveertig-jarige broer in Parijs die het zesjarig neefje George en diens Parijse moeder achterlaat. Dit schoonzusje van Constant Huijsmans zal niet lang daarna hertrouwen met Jules Og, waarna haar zoontje een tiental jaren in Parijse internaten doorbrengt. In Ginneken bij Breda, overlijdt in 1859 zijn vader op bijna 83-jarige leeftijd. Alsof dit allemaal nog niet genoeg was, komt op de KMA ook nog de klad in zijn werk. Door de opkomst van de Photographie wordt namelijk het vak tekenen steeds minder belangrijk en wordt een onbelangrijk bijvak. Voor de leraar Huijsmans zal dit, tegen het begin van de jaren zestig, op de KMA in een hel resulteren. Hij en zijn vak worden er door de militairen geminacht. Verschillende van zijn vrienden zullen dan proberen hem uit deze penibele situatie te redden, bijvoorbeeld zijn oud-KMA-collega dr. J. Bosscha jr., die in 1863 inspecteur van het kersverse middelbaar onderwijs is geworden. Ook minister Thorbecke, onder wie onderwijs dan ressorteert is door prof. P. Veth uitgebreid van deze 'wrevelige affaire' op de hoogte gebracht.

Na het in werking treden van de Middelbaar-onderwijswet schrijft ook in 1863 minister Thorbecke de gemeente Tilburg hierover aan en....' zoo lang men in Tilburg daarin achterlijk blijft'... zelfs nog een tweede maal. Met succes, want begin april 1866, start er de Willem II als vijfde Rijks Hogere Burger School met een handjevol dertienjarige jongens de lessen. De problemen met de Directie Rijkswaterstaat, over 'het niet begroote kokosnotentapijt voor de directeurskamer⁷⁾ en met de licht geïrriteerde Thorbecke, over de verlate start, zijn opgelost.⁸⁾

Al in 1845 had Koning Willem II — druk doende met de voorbereidingen voor de bouw van zijn paleis in Tilburg — een schilderij van C.C. Huijsmans aangekocht.

Moest dit 'Brabants interieur' in een der paleiskamers de sfeer van het platteland voelbaar maken? Het heeft er nooit gehangen. Voor het paleis immers opgeleverd werd, was de koning overleden.

Jaren daarna zal het 'paleis met lusthof, staande en gelegen te Tilburg aan den Nieuwen dijk in de zogenaamde lage Venweikens⁹⁾, door 's konings 'Hooge Erfgenamen' aan Tilburg geschonken worden, als behuizing voor de Rijksschool. Op voorstel van de koninklijke familie zal het de naam Willem II krijgen.

Inspecteur Bosscha meldt in augustus 1865 aan Constant C. Huijsmans, tekenmeester te Breda, dat het een groot 'voorregt' voor de Rijksschool Willem II zal zijn als hij er het tekenen zou willen geven, zodat het een centrum voor onderwijs van kunst kan worden¹⁰⁾. Binnen drie maanden stelt Thorbecke, strikt geheim nog, zijn benoeming voor als leraar in de schone kunsten, met een betere positie dan een leraar in de wetenschappen. Met een jaarwedde van geen 1200, geen 1500 maar van 1800 gulden.

Huis aan het Ven

Drukke tijden volgen voor Huijsmans: afscheid van de KMA, een banket met cursisten en oud-cursisten van zijn tekenschool, de inrichting van het nieuwe tekenlokaal na een oriëntatiereis langs kunstinstututen in België en verder de besognes met de pleistermodellen uit Delft en natuurlijk ook met de verhuizing van de Bredase Karnemelkstraat naar de gehuurde kamers in de Nieuwlandstraat. Zijn jongste zusje Oda helpt hem en verhuist met hem naar Tilburg.

Het zal allemaal niet van een leien dakje lopen, hij is ook al niet zo jong meer en wordt er zelfs even ziek van.

Helemaal gelukkig is hij weer als hij in 1867 zijn prachtige huis aan het Ven¹¹⁾ betreft. Eindelijk weer zijn hele bibliotheek bij zich, met de vele kunstboeken, waaronder de Leonardo da Vinci uit 1716, de Schildersboeken van Vasari en van Carel Vermander (1618). De zes boeken van Jan Luyken, waaronder de 'Spiegel van het menselijk Bedrijf' en zijn vele, vooral franse, poëziebundels. Eindelijk weer zijn atelier, met de persen en met de geuren van terpentijn en 'spiriet van zilver'.

In de zomer van 1874 komt neef George weer eens enkele weken bij oom Constant in Tilburg logeren. Bezocht hij zijn toekomstige uitgever in Brussel? Zijn zieke tante Micko in Turnhout, waar hij de trein naar Tilburg nam? In ieder geval kan hij getuige zijn geweest van de bouw van de neogotische Heuvelse kerk, of kan oom Constant hem de nog

Afb. 3 Titelblad van de tekenmethode van Constant Huijsmans uit 1840 (Collectie K.M.A. Breda).

natte gedenknaald hebben laten zien die was opgericht in de uiterste hoek van de Hortus Botanicus van zijn school. 's Avonds zullen ze zeker genoten hebben van de prenten van Jan Luyken en droomde Joris-Karl ervan ze eens te mogen erven. 'Om redenen van gevorderden leeftijd' heeft Constant Huijsmans in 1877 bij Zijne Majesteit zijn ontslag aangevraagd, waarna hij in het voorjaar van 1879 met Oda naar 's-Gravenhage verhuist. Zijn huis is verkocht aan de latere wethouder P.F. Bergmans. Hij overlijdt in 's-Gravenhage, 28 november 1886, bijna 77 jaar oud. Zijn testament, erg gunstig voor neef George in Parijs, wordt door de rest van de familie niet in dank afgenomen. Neef George wordt uitgekocht voor twintigduizend gulden¹²⁾. Of de beroemde Franse schrijver Joris-Karl Huijsmans ooit nog de etsen van Jan Luyken erfde, is dus niet duidelijk. C.C. Huijsmans' oud-leerling van de Willem II Vincent van Gogh heeft die maand enkele prachtige tekeningen en schilderijen gemaakt van de butte Montmartre in Parijs en zal de winter in zijn Parijse atelier voornamelijk zelfportretten schilderen en stillevens met opgezette dieren.¹³⁾

- 1) Sinds 1964, vanaf 1968 Rijks Scholen Gemeenschap Koning Willem II.
- 2) Deze weg heet sinds 1975 Tatrweg.
- 3) Drs. J.C.G.W. Coenen in: *Parade*, 1982 no. 8.
- 4) Charles Marie George Huijsmans wordt in zijn familie George genoemd en als hij zich zijn Nederlandse afkomst bewust is geworden publiceert hij onder de vermeend Nederlandse naam Jorris Karl, wat na kritiek van zijn oom C.C. Huijsmans Joris-Karl zal worden. Zie artikel J. van Kempen in dit nummer.
- 5) Gemeentehuis, oorspronkelijk stadhuis genoemd, werd gebouwd in 1849 en is gesloopt in 1972. Het lag aan de Markt, ongeveer op de zuidelijke weg-helft van de Schouwburgring.
- 6) *De Gids* 1858 (p 743-779): 'Het tekenen beschouwd in betrekking tot de Nijverheid', en *De Gids* 1863 (p 23-62) en 1864 (p 254-296): 'Eene vraag des tijds, Kunst en Industrie'.
- 7) Brief van Rijkswaterstaat in 's Hertogenbosch aan directeur mr. Fles d.d. 25 januari 1866. Archief Rijks Scholen Gemeenschap Koning Willem II (RSGKWII).
- 8) Brief d.d. 9 februari 1866 van Thorbecke aan directeur mr. Fles met als kernvraag waarom niet op 1 februari 1866 met de lessen is begonnen, zoals was afgesproken, terwijl in december 1865 alle leraren al benoemd waren. Archief RSGKWII.
- 9) Formulering uit het Gemeentebesluit van 31 december 1864. Archief RSGKWII.
- 10) Brief van dr. J. Bosscha aan C.C. Huijsmans in Breda d.d. 30 augustus 1865 Stads Archief (S.A.) Breda.
- 11) Stond waar nu Piusplein 6 en 6a is. Met hulp van het Gemeente Archief Tilburg traceerde ik de prachtige foto van het woonhuis van C.C. Huijsmans. Dit pand, afgebroken in 1937, was sinds 1868 als volgt bekend: N14a, N21, N549, N913, Piusplein 20 en in 1927 Piusplein 6. Rechts op de foto is nog een stukje te zien van het huidige Bruin café. C.C. Huijsmans woonde o.i. dus niet op de Heuvel 21, zoals prof. dr. H. van den Eerenbeemt in: 'De onbekende Vincent van Gogh' (Tilburg, 1972) meldt.
- 12) Brief van C. Pauwels, notaris te 's Gravenhage aan mejuffrouw Virginie Huijsmans d.d. 6 oktober 1894. S.A. Breda.
- 13) Jan Hulsker, 'Van Gogh en zijn weg' (3e druk) Amsterdam 1985 (p. 254-263).

